

УДК 336.14

Чуй І. Р.,

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514,

Researcher ID: E-9653-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Павлюк Б. О.,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО РЕФОРМУВАННЯ

Анотація. У статті характеризується система фінансування закладів освіти в Україні. Досліджено сучасний стан бюджетного фінансування освіти в Україні: виявлено зростання абсолютного обсягу ресурсів, спрямованих в освітню сферу, однак спостерігається скорочення відносного значення цього показника щодо ВВП та недотримання мінімального розміру бюджетного фінансування, встановленого законодавством. У складі бюджетних джерел фінансування освіти помітну роль відіграють кошти місцевих бюджетів, однак на тлі запровадження воєнного стану та режиму бюджетної економії у 2022 р. відбулося зменшення обсягу та скорочення їхнього рівня. У структурі видатків Зведеного бюджету на освіту найбільше коштів скеровується на фінансування загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти (разом 70,9%). Виявлено, що фінансування закладів освіти в Україні шляхом перерахування освітньої субвенції з державного бюджету передбачає мінімальне забезпечення поточних видатків установ (заробітної плати та нарахувань на неї); оновлення ж матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації педагогів покладено на місцеві бюджети. У 2022 р. припинено державне фінансування комунальних витрат вищих навчальних закладів, що, так само як і закупівля обладнання і книг, оновлення гуртожитків, фінансуються з доходів від надання платних послуг. Скорочення державного замовлення на здобувачів вищої освіти, оптимізація мережі навчальних закладів призвели до скорочення доступу громадян до отримання вищої освіти, передусім на навчання за рахунок державного бюджету. Визнано необхідність вирішення виявлених проблем, зокрема за рахунок фінансування саме здобуття особою вищої освіти, причому на користь ефективнішого витрачання бюджетних коштів та залучення приватного фінансування: фінансових ринків, пожертв і коштів зацікавлених осіб – бізнесу і домогосподарств (через надання державної цільової підтримки здобувачам освіти, грантів, пільгових кредитів, ваучерів та інших небюджетних інструментів, які слугуватимуть додатковими інвестиційними ресурсами як для навчальних закладів зокрема, так і розвитку освітньої галузі загалом).

Ключові слова: фінансування освіти, видатки бюджету на освіту, джерела фінансування, освітня субвенція.

Chuy I. R.,

irina_chui@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-8795-4514,

Researcher ID: E-9653-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Pavluk B. O.,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

IMPROVING THE FINANCING OF THE EDUCATION SYSTEM IN UKRAINE AS A PREREQUISITE FOR SUCCESSFUL REFORM

Abstract. The article characterizes the system of educational institutions financing in Ukraine. The current state of Ukraine's budget financing of education has been studied: an increase in the absolute volume of resources directed to the educational sphere has been identified, but there is a reduction in the percentage value of this indicator in relation to GDP and non-compliance with the minimum amount of budget financing established by law. Local budget funds play a significant role in the budgetary sources of education funding, but against the background of the introduction of martial law and the budget austerity regime in 2022, there was a decrease in their volume and a reduction in their percentage values. The structure of expenditures of the Consolidated Budget for education shows the largest amount of funds is provided for the financing of general secondary, professional pre-higher and higher education (totally 70.9%). It is

stated that the financing of educational institutions in Ukraine through the budget educational subvention provides for the minimum provision of current institutions expenditures (wages and social security contributions). Updating the material and technical base, improving the qualifications of teachers is entrusted to local budgets. In 2022, budget funding of utility costs of higher education institutions was stopped, which, as well as the purchase of equipment and books, renovation of dormitories, are financed from revenues from paid services. The reduction of the state order for higher education applicants, the optimization of the network of educational institutions have led to a reduction in citizens' access to higher education, primarily to study at the expense of the state budget. The need to solve the identified problems is recognized, in particular by financing the acquisition of higher education by a person, and in favor of more efficient budget funds spending and attracting private financing: financial markets, donations and funds of interested subjects – businesses and households (through the provision of state targeted support to students, grants, preferential loans, vouchers and other non-budgetary instruments that will serve as additional investment resources for both educational institutions in particular, and the development of the educational sector in general).

Key words: education financing, budget expenditures on education, sources of funding, educational subvention.

JEL Classification: I 22; I 28

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-75-09>

Постановка проблеми. Системне вивчення проблем розвитку освітньої сфери сьогодні неможливе без дослідження її фінансової спроможності. У Постанові ВРУ “Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні” зазначено, що “освіта, насамперед загальна середня, наукова і науково-технічна сфери є складовою національної безпеки держави” [1]. Як визначено у Законі України “Про освіту”, держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію закладів освіти. Стаття 4 закону описує право громадян на безоплатну освіту, зокрема держава забезпечує: безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів освіти; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти відповідно до законодавства [2].

Законом водночас визначено і фінансове джерело, за рахунок якого забезпечується безоплатність освіти:

- для здобувачів дошкільної та повної загальної середньої освіти – за рахунок розвитку мережі закладів освіти всіх форм власності та їх фінансового забезпечення у порядку, встановленому законодавством, і в обсязі, достатньому для забезпечення права на освіту всіх громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України;

- для здобувачів позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти – у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності за рахунок фінансування з державного та/або місцевого бюджетів у порядку, встановленому законодавством.

Безоплатність означає те, що державою гарантується безоплатне забезпечення підручниками, посібниками всіх здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Право на якісну освіту може бути реалізоване виключно за умови достатнього фінансування освіти та ефективного використання коштів. Адже тільки достатнє фінансування та ефективне витрачання коштів є однією з головних передумов забезпечення права на якісну і доступну освіту та створює належні умови для рівного доступу до здобуття освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансування закладів, установ і організацій системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Можливість отримання інших джерел фінансування (крім бюджетних) прописано у законі “Про освіту” таким чином: “державні та комунальні заклади освіти мають право надавати платні освітні та інші послуги”.

Джерела, за рахунок яких забезпечується фінансування закладів освіти, відображені на рис. 1. Заклади освіти самостійно розпоряджаються надходженнями від провадження господарської та іншої діяльності, передбаченої їхніми установчими документами.

Фінансування здобуття повної загальної середньої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, у тому числі шляхом надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам, коштів місцевого бюджету та інших джерел.

Поняття освітньої субвенції визначено с. 97 Бюджетного кодексу України, відповідно до якого освітня субвенція є видом трансферту місцевим бюджетам, який надається з державного бюджету, головна мета якої – стимулювати оптимізацію закладів загальної середньої освіти та, як наслідок, покращення якості освітніх послуг [3]. Порядок й умови надання освітньої субвенції затверджені Ст. 103 Бюджетного кодексу України та Постановою КМУ від 14.01.2015 р. № 6 “Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” [4].

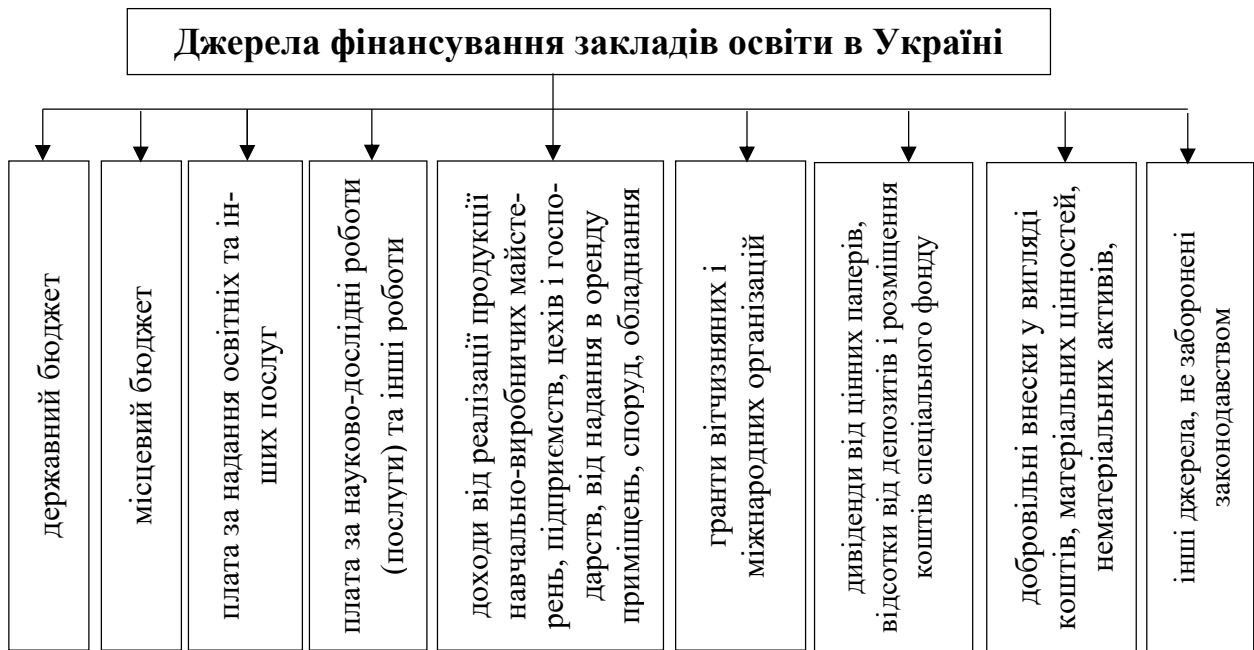

Рис. 1. Джерела фінансування освіти в Україні

Складено на основі [2]

Таким чином заклади освіти отримують фінансування з місцевих бюджетів, а як додаткове джерело їхнього фінансування виступає освітня субвенція з державного бюджету. Вона скеровується переважно на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників таких закладів освіти: початкових шкіл, гімназій, ліцеїв, спецшкіл, шкіл-інтернатів (мистецьких, спортивних, військових), ліцеїв із посиленою військовою підготовкою, наукових ліцеїв, інтернатів, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів. Також освітню субвенцію отримують заклади державної і комунальної власності, які забезпечують здобуття профтєхосвіти та фахової передвищої освіти, і коледжі.

Щороку законом про державний бюджет затверджується обсяг освітньої субвенції для всіх її отримувачів – обласних бюджетів (обласні ради фінансують деякі спеціалізовані школи, ліцеї та школи-інтернати) та бюджетів територіальних громад. Цей розподіл розраховується за допомогою формули, яку розробило Міністерство освіти і науки України й затвердив Кабмін [5]. Головними компонентами для розрахунку суми субвенції для закладів, які надають повну загальну середню освіту, є: кількість учнів, які здобувають повну загальну середню освіту; розрахункова наповнюваність класів; навчальні плани (тобто кількість уроків із різних предметів для кожного класу, поділ класів на групи тощо).

Розподіл обсягу освітньої субвенції між місцевими бюджетами здійснюється на підставі: розрахункового показника фінансового нормативу бюджетної забезпеченості; контингенту учнів станом на 5 вересня року, що передє плановому; навчального плану (поділ класів на групи, класи-комплекти та ін.); заробітної плати (наприклад, середня

зарплата вчителів у 2023 році мала становити 204,82 тис. грн на рік; або 17,1 тис грн на місяць); коригуючих коефіцієнтів (на які впливає частка сільського населення у громаді, щільність учнів та ін.).

Визначений обсяг освітньої субвенції відповідає оптимальній освітній мережі (кількості шкіл та їхніх ступенів) для відповідної громади. Частина громад оптимізувала свою мережу шкіл і отримувала освітньої субвенції більше, ніж було потрібно для повної оплати праці педагогам. У такому випадку громада отримує можливості виплачувати додаткові надбавки та матеріальне заохочення вчителям. Крім того, якщо за результатами року ці кошти не використовуються, вони утворюють залишки освітньої субвенції, які можна використовувати на матеріально-технічну модернізацію шкіл.

Для фінансування закладів вищої освіти з 1 січня 2020 р. була введена в дію Постанова Кабінету Міністрів України “Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності” від 24.12.2019 № 1146 [6], яка запроваджувала порядок визначення обсягів фінансування закладів вищої освіти на основі спеціальної формули, в основі якої лежить кількість здобувачів освіти, які навчаються на відповідній території, з урахуванням: рівня освіти; категорії території, на якій розташований заклад освіти; наявності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; особливостей навчання здобувачів освіти з національних меншин; необхідності підвищення здобувачів освіти до закладу освіти та у зворотному напрямку; інших факторів.

Відповідно до цієї формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами

вищої освіти здійснюється розподіл державним замовником на відповідний рік видатків споживання загального фонду державного бюджету на умовах державного замовлення молодших бакалаврів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів, аспірантів та докторантів між закладами вищої освіти, що належать до сфери управління державного замовника, крім вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, а також відокремленими структурними підрозділами таких закладів вищої освіти, що діють згідно із затвердженими в установленому порядку положеннями, мають окремо визначений ліцензований обсяг і безпосередньо здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти на умовах державного замовлення.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є оцінювання ефективності бюджетного фінансування сфери освіти в Україні, зокрема через надання освітньої субвенції, та визначення оптимальних інструментів фінансового забезпечення національної освітньої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх років Україна витрачає на освіту з бюджетів різних рівнів включно із спеціальними фондами в середньому 6 % ВВП. З державного бюджету за українським законодавством фінансуються державні заклади вищої освіти (утримання, зарплати викладачів, стипендії, видатки розвитку). А місцевими бюджетами фінансується утримання закладів середньої освіти; держава фінансує лише зарплату педагогів (освітня субвенція), зміст освіти (друк підручників та посібників), підвищення кваліфікації педагогів тощо. Окремим бюджетним рядком передбачається фінансування державних установ – Державної служби якості освіти (ДСЯО) й Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Щороку держава фінансує спеціальні державні програми та субвенції за напрямками, які вважає пріоритетними, тож виділяє для них окреме фінансування.

Структура видатків Зведеного бюджету України на освіту за освітніми рівнями у 2022 році характеризувалася такими показниками: дошкільна освіта – 14 %, загальна середня освіта – 49,97 %, професійна (професійно-технічна) освіта – 5,33%, фахова передвища та вища освіта – 20,89 %, післядипломна освіта – 0,41 %, позашкільна освіта – 4,46 %, програми матеріального забезпечення закладів освіти – 0,03%, фундаментальні та прикладні дослідження – 0,42 %, інші заклади та заходи у сфері освіти – 4,49%.

Формулу освітньої субвенції, на основі якої відбувається фінансування основних видатків навчального закладу, уряд змінював доволі часто [7]. Зокрема, в 2021 році основною “інновацією” стало запровадження так званих “буферів”, розмір та потреба в яких залежали від фактичного наповнення класів порівняно з розрахунковим. У випадку перевищення розрахункового рівня над фактичним

територіальна громада стикалась би з браком фінансування зарплат учителів, а тому їм за допомогою таких “буферів” фактично підвищували субвенцію. “Буфери” дозволили окремим громадам пройти 2021 рік без значного недофінансування, проте сформовані раніше громади, яким зменшили субвенцію, були несправедливо обділеними [9]. З 2022 року “буфери” скасували та запровадили оновлену матрицю розрахункової наповненості класів (РНК), збільшили коефіцієнт коригування для іншого педагогічного персоналу в залежності від частки сільського населення в громаді, змінили розміри річної заробітної плати вчителів, поділили фонд заробітної плати асистентів із інклюзії на фонд зарплати педпрацівників інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та фонд зарплати асистентів із інклюзії, в результаті чого педпрацівники стали отримувати вищу платню.

Формульна система розподілу видатків державного бюджету на фінансування закладів вищої освіти працювала в 2020-2021 роках, але була призупинена у березні 2022 року для впорядкування фінансування ЗВО в умовах воєнного стану. Задекларовано, що з 1 січня 2024 року формульне фінансування буде відновлено з певними змінами, пов’язаними з коригуванням коефіцієнта регіональної підтримки на користь ЗВО у прифронтових регіонах та поверненням автономії закладу освіти в плануванні оплати праці викладачів незалежно від кількості здобувачів [10].

У складі видатків Міністерства освіти та науки України освітня субвенція традиційно складає більше 96 % (рис. 2).

Сума освітньої субвенції щорічно збільшувалася: у 2020 р. – на 15,3%, у 2021 р. – на 23,3%. З початком у 2022 році повномасштабного вторгнення на територію України російських загарбників Верховна Рада внесла зміни до державного бюджету, збільшивши фінансування резервного фонду, за рахунок зменшення інших бюджетних програм. Загалом на 17 млрд грн було зменшено субвенції місцевим бюджетам, причому з них освітня субвенція була скорочена на 10,8 млрд грн (на 10 %).

Через це зменшено фінансування видатків на оплату праці педагогів за рахунок освітньої субвенції з червня до кінця 2022 р. в середньому на 17 % щомісячно. Повністю скасовано фінансування у 2022 році програми “Нова українська школа” (1,6 млрд грн), забезпечення пожежної безпеки в закладах загальної середньої освіти (1,5 млрд грн), програми “Спроможна школа для кращих результатів” (1,4 млрд грн), створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти (250 млн грн) та інші. У 2023 році суму освітньої субвенції було уточнено з 87,5 млрд грн до 90,7 млрд грн, проте за січень-вересень було виконано лише на суму 67,09 млрд грн, або 73,9 % (рис. 3).

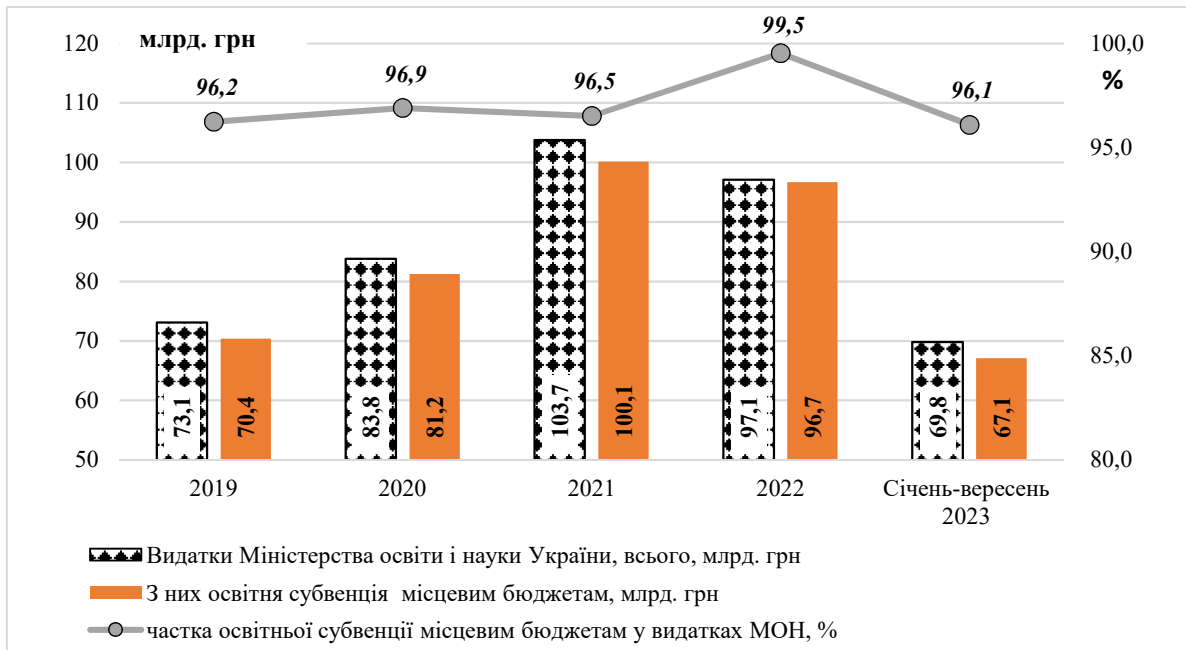

Рис. 2. Видатки МОН України та обсяг освітньої субвенції у 2019-2023 рр.

Складено за [11]

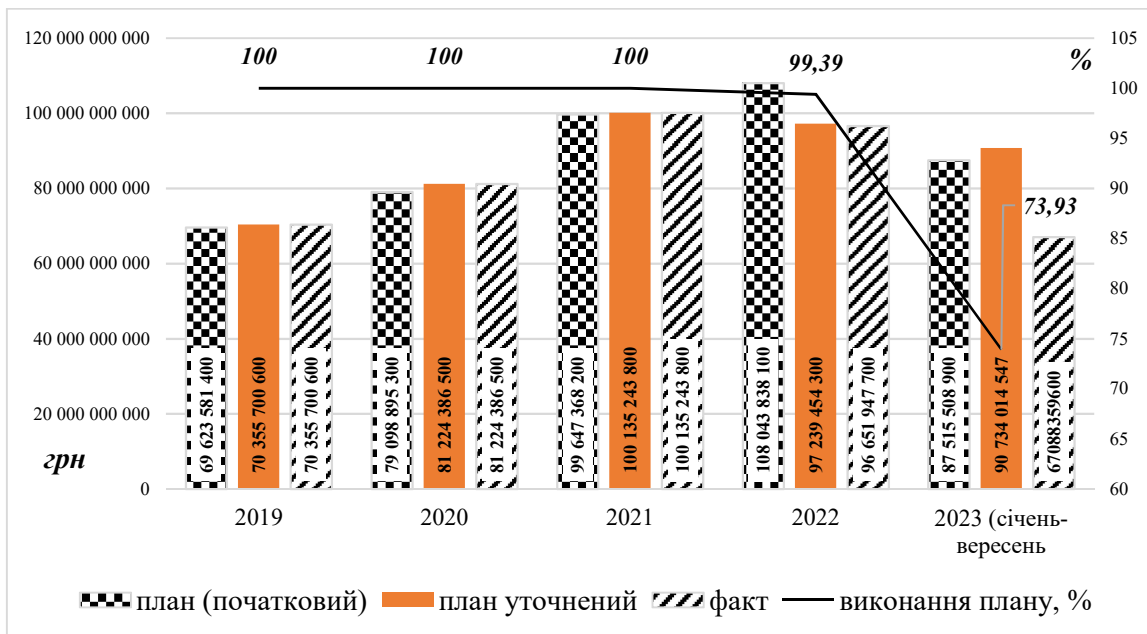

Рис. 3. Обсяг освітньої субвенції з державного бюджету у 2019-2023 рр.

Складено та розраховано за [11]

Процеси бюджетної децентралізації, розпочаті з 2015 року, зумовили тренд до зменшення питомої ваги видатків на освіту у державному бюджеті і відповідно збільшення у видатках місцевих бюджетів за всіма освітніми рівнями.

Аналізуючи рівень фінансування освіти в Україні за останні роки (рис. 4), можна зробити висновок, що з 2017 по 2022 рік спостерігалася тенденція скорочення частки бюджетних витрат на освіту (з 5,97 % до 5,6% ВВП). Водночас зменшився рівень фінансування освіти з державного бюджету (на 0,11 відсоткові пункти) та з місцевих

бюджетів (на 0,26 відс. пункти). Через безпрецедентну бюджетну економію під час воєнного стану на видатках соціального спрямування (на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист населення), замороження зростання стандартів оплати праці (мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму) та скорочення капітальних видатків рівень видатків на освіту у сукупних видатках Зведеного бюджету скоротився до всього 9,55 % у 2022 р. (порівняно з 16,8 % у 2017 р.).

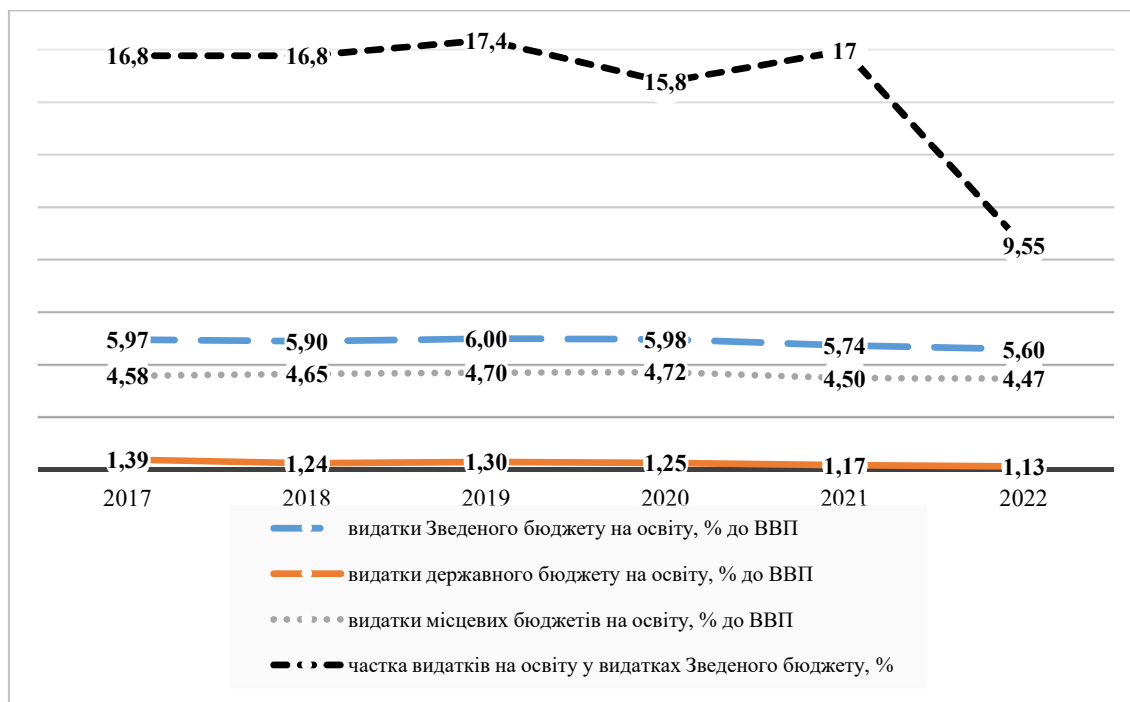

Рис. 4. Видатки на освіту в Україні у 2017-2022 рр.

Розраховано за [11]

Таблиця 1

Видатки Зведеного бюджету України на освіту у 2017-2021 рр.

Роки	Сума, млн грн			
	Видатки Зведеного бюджету, всього	з них видатки на освіту:		
		всього	з державного бюджету	з місцевих бюджетів
2017	1056973,1	177915,8	41297,3	136618,5
2018	1250189,5	210032,3	44324,3	165708,0
2019	1372350,6	238758,7	51656,6	187102,1
2020	1595395,9	252283,7	52857,8	199425,9
2021	1845367,4	312917,9	63839,7	249078,3
2022	3043499,1	290758,5	58508,1	232250,4

Складено за: [11]

За досліджуваній період сума видатків Зведеного бюджету збільшилася з майже 1057 млрд грн до 3043,5 млрд грн (що складає 188,2% приросту), а сума видатків на освіту збільшилася з 177,9 млрд грн до 290,6 млрд грн (або всього на 63,4 %) (табл. 1). Те, що темп приросту видатків на освіту суттєво відстає від темпу зростання сукупних видатків бюджету, негативно характеризує стан фінансування цієї галузі. Зважаючи на те, що лівова частка видатків освіти – це заробітна плата, то її недофінансування призводить до зменшення реальних доходів працюючих у даній сфері та втрати мотивації у покращенні якості освітньої послуги.

Хоча за останні роки в абсолютній сумі держава дещо збільшила обсяги видатків із державного бюджету на освіту, проте це збільшення є незначним, результатом чого є скорочення доступу громадян до отримання вищої освіти, передусім на

навчання за рахунок державного бюджету. Фінансування цієї статті з державного бюджету у 2017 р. складало майже 41,3 млрд грн та до кінця 2022 р. її сума зросла до 58,5 млрд грн (всього на 41,6%). Трохи краща ситуація з динамікою фінансування освіти з місцевих бюджетів: за період 2017-2022 рр. його сума зросла з 136,6 млрд грн до 232,3 млрд грн, що складає 70 % приросту. Бачимо негативну динаміку видатків на освіту у 2022 році, в рік вторгнення на територію України російських загарбників. Через скорочення освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на 6,8 % скоротилася сума видатків на цю галузь. Незважаючи на свою захищеність, скороченню підлягали видатки на заробітну плату педагогам та нарахування на неї.

Порядок розподілу видатків на освітні заклади за видами бюджетів України відображено на рис. 5.

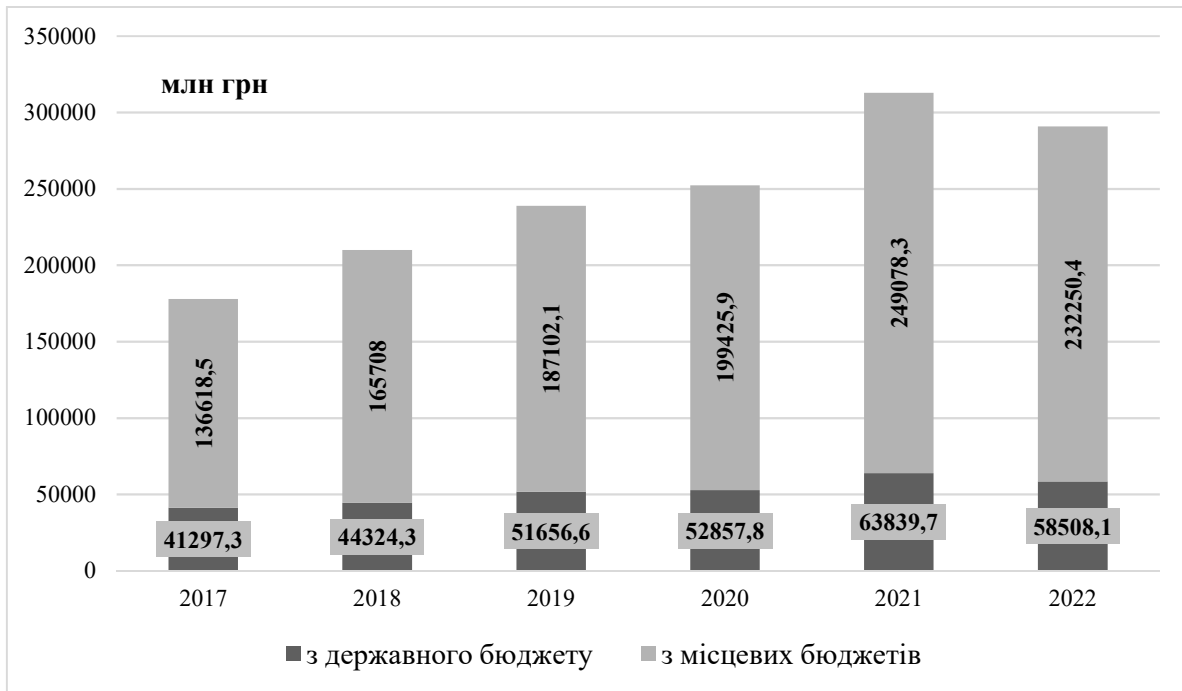

Рис. 5. Розподіл видатків на освіту за видами бюджетів у 2017-2022 рр. Розраховано за [11]

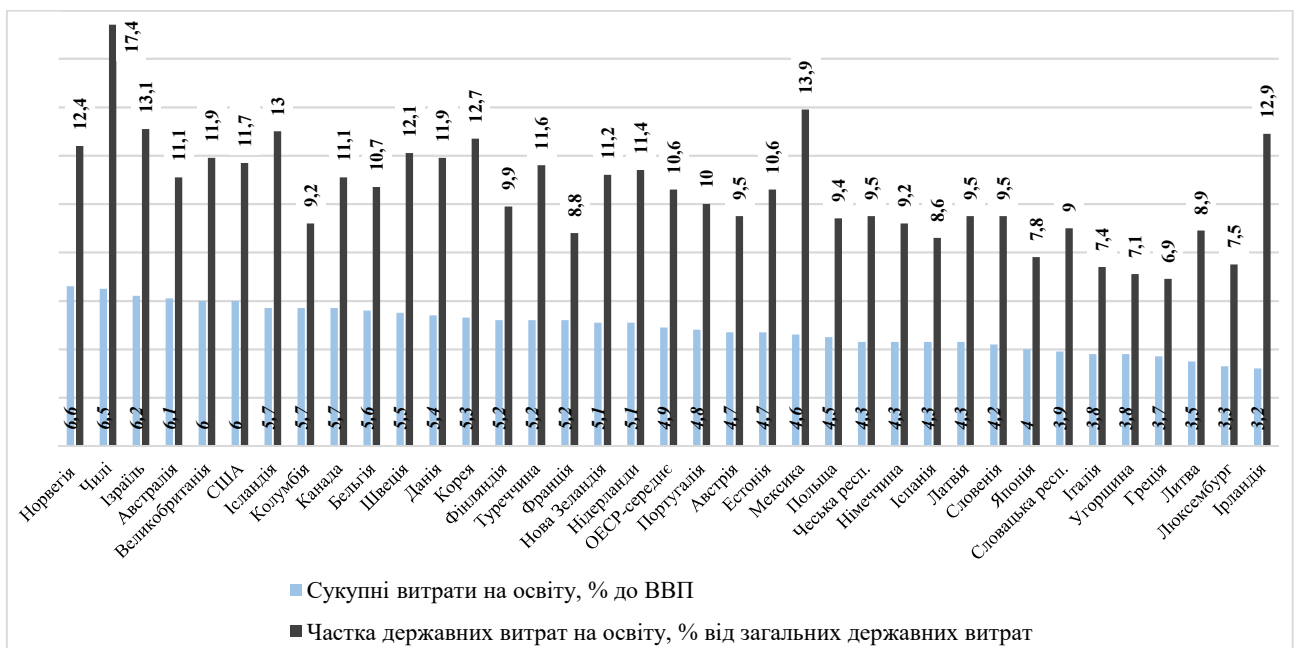

Рис. 6. Загальні витрати на заклади освіти (за рівнями від початкової до вищої) у 2019 р., % до ВВП

[12]

Видатки на освіту у 2022 році за видами бюджетів розподілилися таким чином: 20,1 % – з державного бюджету, 79,9 % – з місцевих бюджетів. Аналіз видатків на освіту у розрізі видів бюджетів показує, що левова частка видатків лягає на місцеві органи влади. Частка цих видатків зростає з 76,8 % у 2017 р. до 79,9 % у 2022 р. (на 3,1 в.п.).

На тлі зниження суми видатків на освіту у 2022 році припинено державне фінансування комунальних витрат вищих навчальних закладів, що, так само як і закупівля обладнання і книг, оновлення гуртожитків, фінансуються з доходів від надання платних послуг. Вкрай обмежене стажування

викладачів у провідних зарубіжних освітніх центрах за державні кошти. Оплата праці викладачів закладів вищої освіти залишається низькою.

Обсяг фінансування освіти в різних країнах (як і в Україні зокрема) встановлюють у відсотках до ВВП, що означає пряму залежність від рівня розвитку економічної системи. Водночас спостерігаються такі тенденції: чим вищим є рівень розвитку економіки, тим більший обсяг фінансових ресурсів отримує сфера освіти. Представлені на рис. 6 показники дають можливість виявити певні особливості: переважне державне фінансування мають найбільш розвинені країни, з високим рівнем ВВП на

душу населення та високим рівнем державних витрат на освіту в складі ВВП.

Частка ВВП, яка витрачається на освіту, у більшості країн коливається від 3,2 % до 6,6 %. Середній показник для країн-членів Організації економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР) складає 4,9 %. Відносний показник України знаходиться у межах значень США, Великобританії, Канади, Бельгії та становить 6 % (у 2019 р.) та 5,6% (у 2022 р.). Відповідно до Ст. 61 Закону України “Про освіту” визначається необхідний обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти у розмірі не менше 7 % від ВВП. Із моменту набуття незалежності Україні не вдалося вийти на такий рівень фінансування освіти жодного бюджетного року.

У той же час названа норма законодавства видається завищеною, адже у світі є лише кілька країн (здебільшого невеликі острівні держави в Тихому океані та Карибському басейні), які витрачають на освіту більше від 7 % національного доходу.

Якщо в Європі, й особливо в скандинавських країнах, робиться акцент на державному фінансуванні системи освіти, то в інших розвинутих країнах велика частка інших джерел фінансування вищої освіти. Так, за даними ОЕСР, в США, Японії, Австралії, Ізраїлі приватні кошти складають більше половини усіх джерел фінансування вищої освіти. Найвищий рівень державних витрат на заклади освіти усіх рівнів бачимо у Чилі (17,4 % у 2019 р.). Для країн, які входять до Великої 20-ки (G20), середнє значення відносного рівня державних витрат на освіту склало 11,4 %; для країн ОЕСР – 10,6 %; для країн Євросоюзу (ЄС-20), які входять до ОЕСР, – 9,6 %. Найнижчий рівень частки державних витрат на освіту – у Греції (6,9 %), Угорщини (7,1 %), Італії (7,4%), Люксембургу (7,5%) та Японії (7,8 %) [12]. Державні видатки на вищу освіту у відсотках від державних видатків на освіту в цілому в Україні складають 25 % і відповідають рівню розвинутих країн із високим рівнем доходів: у Німеччині – 26 %, Польщі – 23 %, Великій Британії – 26 % [13].

Проблеми, які впливають на фінансування закладів освіти в Україні, зумовлені відсутністю реформування цієї системи протягом багатьох років (досі не оптимізована система шкільної та профтехосвіти, надмірна кількість закладів вищої освіти та викладачів ЗВО для фактичної наявності здобувачів освіти відповідних рівнів). Російська агресія та окупація територій України призвели до ще складніших викликів для сфери освіти: масштабне руйнування матеріальної бази потребуватиме значних фінансових вкладень і довго перешкоджатиме нормальному освітньому процесу; масова міграція учнів та вчителів, включаючи міграцію за кордон, змінила карту місцевих шкільних мереж і фактичні розміри класів. Очікування того, що міграція триватиме і після завершення збройного конфлікту, привнесе нестабільність у будь-які механізми розподілу. Крім того, нереально передбачити, яка частина міграційних потоків буде тимчасовою, а яка – стане постійною, тож довгострокові демографічні прогнози практично неможливі.

Назріла потреба змінити систему фінансування вищої освіти, спрямовану на забезпечення належної якості підготовки фахівців, а також післявоєнне відновлення втраченого потенціалу, як матеріального, так і інтелектуального.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Система реформування фінансування освітньої галузі має передбачати:

- створення прозорого ринку надання освітніх послуг;
- залучення значних додаткових фінансових інструментів, у тому числі кредитних ресурсів, та під гарантії держави;
- перехід від дотацій на освіту до інвестування в освіту;
- фінансове стимулювання мотивації студентів до якісного навчання;
- залучення коштів банківського сектору до пільгового студентського кредитування.

У жовтні 2023 р. для громадського обговорення МОН запропонувало проєкт Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки здобувачам освіти”, у якому серед іншого доповнено фінансові інструменти для здобуття вищої освіти: державне й регіональне замовлення, кошти фізичних або юридичних осіб, гранти на оплату послуг із навчання для здобуття вищої освіти (які можуть передбачати повну або часткову оплату послуг), пільгові довгострокові кредити на навчання для здобуття вищої освіти, ваучери, видані відповідно до Закону України “Про зайнятість населення”, кошти бюджетної програми “Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту”, інші бюджетні програми [14]. Основним інструментом нової моделі фінансування вищої освіти має стати створення персоналізованої системи доступу до фінансових ресурсів для реалізації індивідуального освітнього розвитку людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні: Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 12.07.2017 р. № 2133-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2133-19#Text>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам : Постанова КМУ від 14.01.2015 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF#Text>.
5. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами : *Постанова Кабінету Міністрів України* від

27.12.2017 р. № 1088. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-%D0%BF#n10_

6. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 р. № 1146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>.

7. Про внесення змін до формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2021 р. № 1364. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1364-2021-%D0%BF#n11_

8. Коберник І. Освітній бюджет на 2023 рік: ампутація без можливості поставити протез. URL: <https://nus.org.ua/view/osvitnij-byudzhet-na-2023-rik-amputatsiya-bez-mozhlyvosti-postavyty-protezy/>.

9. Маркуц Ю. Непопулярні державницькі рішення руками місцевих рад чи турбота про якість освіти? *Вокс Україна*. 05.04.2023. URL: <https://voxukraine.org/finansuvannya-shkil-nepopulyarni-derzhavnytski-rishennya-rukamy-mistsevyyh-rad-chy-turbota-pro-yakist-osvity/>.

10. З 1 січня буде відновлено формульне фінансування вищів. *Освіта.ua*. 07.11.2023. URL: <https://osvita.ua/vnz/90383/>.

11. Звіти про виконання бюджету за 2017-2023 рр. Портал OpenBudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>.

12. OECD data. URL: <https://stats.oecd.org/>.

13. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. К., 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

14. Захарін С. Про фінансування здобуття вищої освіти. *Освіта.ua*. 07.11.2023. URL: <https://osvita.ua/blogs/90328/>.

REFERENCES

1. Pro Rekomendatsii parlaments'kykh slukhan' na temu: Pro stan ta problemy finansuvannya osvity i nauky v Ukraini: Постанова Verkhovnoi Rady Ukrainy; Rekomendatsii vid 12.07.2017 r. № 2133-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/2133-19#Tekht>.

2. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/2145-19#Tekht>.

3. Biudzhethnyj kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/2456-17#Tekht>.

4. Deiaki pytannia nadannia osvitn'oi subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam : Postanova KМУ vid 14.01.2015 r. № 6, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/6-2015-%D0%BF#Tekht>.

5. Pro zatverdzhennia formuly rozpodilu osvitn'oi subventsii mizh mistsevymy biudzhetamy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2017 r. № 1088, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/1088-2017-%D0%BF#n10>.

6. Pro rozpodil vydatkiv derzhavnoho biudzhetu mizh zakladamy vyschoi osvity na osnovi pokaznykiv ikh osvitn'oi, naukovoї ta mizhnarodnoi diial'nosti : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.12.2019 r. № 1146, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/1146-2019-%D0%BF#Tekht>.

7. Pro vnesennia zmin do formuly rozpodilu osvitn'oi subventsii mizh mistsevymy biudzhetamy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.12.2021 r. № 1364, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/1364-2021-%D0%BF#n11>.

8. Kobernyk I. Osvitnij biudzheth na 2023 rik: amputatsiia bez mozhlyvosti postavyty protezy, available at: <https://nus.org.ua/view/osvitnij-biudzheth-na-2023-rik-amputatsiia-bez-mozhlyvosti-postavyty-protezy/>.

9. Markuts Yu. Nepopuliarni derzhavnyts'ki rishennia rukamy mistsevyykh rad chy turbota pro yakist' osvity? *Voks Ukraina*. 05.04.2023., available at: <https://vokhukraine.org/finansuvannya-shkil-nepopuliarni-derzhavnytski-rishennia-rukamy-mistsevyyh-rad-chy-turbota-pro-yakist-osvity/>.

10. Z 1 sichnia bude vidnovleno formul'ne finansuvannya vyshiv. *Osvita.ua*. 07.11.2023., available at: <https://osvita.ua/vnz/90383/>.

11. Zvity pro vykonannia biudzhetu za 2017-2023 rr. Portal OpenBudget, available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/ekhpenses?tslass=program&viev=table>.

12. OETSD data, available at: <https://stats.oetsd.org/>.

13. Stratehiia rozvytku vyschoi osvity v Ukraini na 2021-2031 roky. К., 2020, available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

14. Zakharin S. Pro finansuvannya zdobuttia vyschoi osvity. *Osvita.ua*. 07.11.2023., available at: <https://osvita.ua/blogs/90328/>.

Стаття надійшла до редакції 03 січня 2024 року